

УДК 378.011.3-051:373.2]:81-028.31:57.081.1(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-6-39>

Алла ЧАГОВЕЦЬ,
orcid.org/0000-0003-0680-3165
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Харків, Україна) chagoalla@gmail.com

Юлія СИРОВА,
orcid.org/0000-0003-4964-5451
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Харків, Україна) yuliya_syrova@ukr.net

Світлана КОЛОСОВА,
orcid.org/0000-0002-6112-685X
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради
(Харків, Україна) kolosova.svetlanavik@gmail.com

ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРИРОДІ

Статтю присвячено проблемі підготовки майбутніх вихователів до здійснення цілеспрямованого педагогічного впливу на формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. Визначено, що професійно-педагогічна підготовка здобувачів освіти дошкільного профілю до організації мовленнєвої діяльності дошкільників передбачає завдання опанування засобів, методів та прийомів формування мовленнєвої компетентності дітей. Встановлено, що розвиток мовлення дітей дошкільного віку – складний та багатоаспектний процес, для досягнення результативності освітньої діяльності з даного напрямку майбутні вихователі повинні опанувати інтеграцію всіх структурних напрямів Базового компонента дошкільної освіти для забезпечення цілісного впливу на дитину. У процесі наукового пошуку визначено, що для успішного розв'язання мовленнєвих та розумових завдань вдалою інтеграцією є поєднання освітніх напрямів «Мовлення дитини» та «Дитина у природному довкіллі». Виокремлено переваги використання пошуково-дослідної діяльності у природі для розвитку мовлення дітей дошкільного віку, як-от: поповнення й активізація словника (словами, які визначають назви предметів, дій, ознак); виховання культури мовленнєвої комунікації, уміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях; поєднання моторної та мовленнєвої діяльності, які ефективно впливають на результат освітньої роботи. Зроблено висновок, що пошуково-дослідна діяльність у природі є процесом продуктивної діяльності дітей та сприяє формуванню в дошкільнят умінь застосовувати засвоєні мовні засоби під час практичної взаємодії, у реальних життєвих ситуаціях спілкування. Вивчення навчальних дисциплін «Дошкільна лінгводидактика» та «Теорія і методика ознайомлення дітей із природою» сприяє формуванню готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до використання пошуково-дослідної діяльності у природі з метою розвитку мовлення дошкільників.

Ключові слова: підготовка майбутніх вихователів, мовленнєва компетентність дітей дошкільного віку, пошуково-дослідна діяльність у природі, інтеграція.

Alla CHAGOVETS,
orcid.org/0000-0003-0680-3165
Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool Education
Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"
of Kharkiv Regional Council
(Kharkiv, Ukraine) chagoalla@gmail.com

Yuliia SYROVA,

orcid.org/0000-0003-4964-5451

*Lecturer at the Department of Theory and Methods of Preschool Education
Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"
of Kharkiv Regional Council
(Kharkiv, Ukraine) yuliya_syrovaya@ukr.net*

Svitlana KOLOSOVA,

orcid.org/0000-0002-6112-685X

*Lecturer at the Department of Theory and Methods of Preschool Education
Municipal Establishment "Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy"
of Kharkiv Regional Council
(Kharkiv, Ukraine) kolosova.svetlanavik@gmail.com*

TRAINING STUDENTS TO FORM SPEECH COMPETENCE OF PRESCHOOLERS DURING EXPERIMENTAL ACTIVITIES IN THE NATURE

The article deals with the issue of training future kindergarten teachers to implement purposeful pedagogical influence on forming speech competence of preschool children. It is determined that professional and pedagogical training of students majoring in Preschool Education to organize speech activities of preschoolers involves mastering the means, methods and techniques of forming speech competence of children. It is established that speech development of preschoolers is a complex and multifaceted process, to achieve high effectiveness of educational activities in this area, future kindergarten teachers must master the process of integrating all structural areas of the Basic component of preschool education to ensure holistic impact on preschoolers. While studying the scientific issue, it is determined that integrating "Child's Speech" and "Child in the Natural Environment" is efficient to ensure solving speech and mental tasks. The advantages of using experimental activities in the nature to develop speech of preschoolers are highlighted: expanding and activating vocabulary (due to the lexis that define the names of objects, actions, signs); training the culture of speech communication, an ability to communicate in specific social and domestic situations; combining movement and speech activities that effectively influence results of educational work. It is concluded that experimental activities in the nature are a process of productive activities by preschoolers that contributes to forming their ability to use the learned vocabulary in communication, in real life situations.

Studying the subjects of "Preschool language didactics" and "Theory and methods of introducing children to the nature" contributes to form readiness of future preschool teachers to use experimental activities in the nature in order to develop speech of preschoolers.

Key words: *training of future preschool teachers, speech competence of preschoolers, experimental activities in nature, integration.*

Постановка проблеми. В умовах реформування сфери дошкільної освіти одним із завдань професійної підготовки фахівців є пошук ефективних шляхів удосконалення змісту освіти, спрямованого на формування у здобувачів освіти компетентностей, досвіду, самореалізації, для забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці. Забезпеченню актуальних компетентностей випускників закладів вищої освіти дошкільного профілю сприяють урахування в освітньому процесі тенденцій розвитку дошкільної освіти. Одним зі шляхів забезпечення якісної підготовки здобувачів освіти є орієнтація освітніх програм на дотримання вимог Базового компонента дошкільної освіти.

Відповідно до вимог Державного стандарту дошкільної освіти (затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2021 р. № 33), однією із ключових компетентностей дітей дошкільного віку є мовленнєва компетентність, яка формується через освітній напрям «Мовлення

дитини». Отже, особливу увагу в підготовці майбутніх вихователів варто приділити навчанню здобувачів освіти цілеспрямованого педагогічного впливу на формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку.

Аналіз досліджень. Основні аспекти проблеми підготовки фахівців дошкільної освіти до розвитку мовлення дітей дошкільного віку розкрито у працях А. Богуш, В. Баранової, Н. Гавриш, Л. Зданевич, О. Кононко, Ю. Котелянець, К. Крутій, І. Луценко, І. Мардарової, Т. Піроженко. Науковці у своїх дослідженнях зазначають, що важливо формувати у вихователів уміння мовленнєвого розвитку дошкільників, розкривають теоретико-методологічні засади дошкільної лінгводидактики. Теоретичні та практичні положення екологічного виховання дітей дошкільного віку розкрито в дослідженнях Г. Беленької, Н. Горопахи, З. Гаращенко, Н. Живиріхіної, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, О. Половіної.

Незважаючи на велику кількість праць, у яких розкрито проблеми мовленнєвого розвитку дошкільників та розвитку засобами природи, питання підготовки майбутнього вихователя до формування мовленнєвої компетентності дошкільників у процесі пошуково-дослідної діяльності в закладі дошкільної освіти є малодослідженими і потребують поглибленого вивчення.

Мета статті – зробити аналіз сучасної підготовки майбутніх вихователів до використання пошуково-дослідної діяльності у природі з метою розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Аналіз науково-педагогічної літератури свідчить, що в сучасній дошкільній освіті мовлення розглядають як основу виховання і навчання дітей, оскільки від рівня володіння мовою залежить успіх навчання дитини у школі, уміння спілкуватися з людьми, її інтелектуальний розвиток. До дітей висувають високі вимоги щодо засвоєння культури мовлення та спілкування, елементарних правил користування мовою в різних життєвих ситуаціях (Василіогло, 2018: 9). Отже, сучасний фахівець дошкільної освіти повинен володіти системою знань, умінь і навичок, спрямованих на формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку. Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти, мовленнєва компетентність – це здатність дитини продукувати свої звернення, думки, враження в будь-яких формах мовленнєвого висловлювання за допомогою вербальних і невербальних засобів (Базовий компонент, 2021: 18).

У дослідженнях І. Мардарової та В. Баранової зазначено, що мовленнєва підготовка дошкільників відбувається на організованих заняттях із розвитку мовлення різних типів і форм мовленнєвих висловлювань. Визначено чинники результативності навчання. Встановлено, що соціальне середовище, яке забезпечує дитині мовленнєве спілкування, – один із найважливіших чинників. Учені зазначають, що упущені можливості мовленнєвого розвитку в дошкільному віці майже не компенсуються пізніше у школі. Педагогам важливо вчасно забезпечити розвивальний потенціал мовленнєвого середовища, що оточує дитину, а також освітньо-мовленнєвий супровід в організації та проведенні занять, цілеспрямованої роботи з дітьми з усіх розділів програми і в різних видах діяльності (навчально-мовленнєва, пізнавальна, художньо-предметна, музична, образотворча тощо) (Баранова, Мардарова, 2019: 162).

У наукових розробках Н. Гавриш доведено, що на сучасному етапі націлену мовленнєву роботу педагоги спрямовують на формування особис-

тості, яка вільно і творчо застосовує засоби мови в різних ситуаціях буття, тобто на розвиток мовленнєвої особистості. Основною умовою автор зазначає активну позицію дитини як свідомого мовця. Це означає, що наслідувати зразки недостатньо. Треба створювати умови, щоби забезпечити мовленнєве самовираження в різних видах дитячої активності (Гавриш, 2019: 37). Автор стверджує, що для реалізації означеної мети недостатньо загальногрупових занять двічі на тиждень. Педагоги мають створити емоційно насичене розвивальне середовище, яке стимулюватиме активну інтелектуально-мовленнєву діяльність дітей протягом усього дня й активну комунікацію з дорослими й однолітками. Мовленнєва робота має вийти за межі мовленнєвих занять і відбуватися протягом усього дня в різних формах роботи та видах діяльності дітей (Гавриш, 2019: 37).

Професійно-педагогічна підготовка здобувачів освіти дошкільного профілю до організації мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку передбачає завдання опанування засобів, методів та прийомів формування мовленнєвої компетентності дошкільників. Отже, доцільно буде розглянути актуальні засоби розвитку мовлення дітей дошкільного віку, які здобувачі освіти можуть використати у практичному арсеналі.

У працях А. Богуш та Н. Гавриш визначено, що основними засобами з розвитку мовлення дітей є: організація їхнього спілкування в різних напрямках діяльності, як-от гра, праця, сприймання різних видів образотворчого мистецтва; довкілля, природа, ознайомлення дітей із художньою літературою, використання технічних засобів, мовлення вихователя як засіб впливу на мовлення дітей (Богуш, Гавриш, 2007: 173).

Формування мовленнєвої компетентності дошкільників неможливе поза межами діяльного підходу, тому вважаємо за доцільне розглянути пошуково-дослідну діяльність у природі як засіб розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Узагальнений аналіз наукових джерел свідчить, що розвиток мовлення дітей дошкільного віку – це складний та багатоаспектний процес, для забезпечення результативності освітньої роботи з даного напрямку майбутні вихователі повинні опанувати процес інтеграції всіх структурних напрямів Базового компонента дошкільної освіти для забезпечення цілісного впливу на дитину. Під час наукового пошуку встановлено, що для успішного розв'язання мовленнєвих та розумових завдань вдалою інтеграцією є поєднання освітніх напрямів «Мовлення дитини» та «Дитина у природному довкіллі».

Аналіз наукової літератури свідчить, що природа та довкілля поглиблюють мовленнєвий потенціал дітей на основі знань про навколишнє середовище і є ефективним засобом розвитку мовлення. У процесі наукового пошуку встановлено, що природне довкілля має ґрунтовний сенсорний потенціал, на основі якого формується лексична компетентність дошкільників (Богуш, Гавриш, 2007: 175).

На думку О. Максимової, пошуково-дослідницька діяльність дітей має багато плюсів. Адже діти виступають маленькими дослідниками, які вивчають явище чи об'єкт, його властивості, висловлюють своє припущення (гіпотеза), перевіряють його достовірність, узагальнюють отримані дані і відтворюють їх у мовленні. Цінна можливість декілька разів перевіряти достовірність отриманих даних, повторювати експеримент і проводити спостереження. У дітей заго-струється інтерес, допитливість, вони вчаться фіксувати поетапні результати та підсумовувати кінцеві дані. Велике значення має висловлення гіпотези, яка є основним компонентом пошукової діяльності, адже водночас відображаються наявні в дитини знання, її вміння передбачувати і прогнозувати відношення і взаємозалежності (Максимова, 2016: 49).

У результаті проведеного аналізу особливостей використання пошуково-дослідної діяльності в роботі з дошкільниками виокремлено такі переваги її використання в розвитку мовлення дітей дошкільного віку, як:

- поповнення й активізація словника (словами, які визначають назви предметів, дій, ознак);
- виховання культури мовленнєвої комунікації, уміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях;
- поєднання моторної та мовленнєвої діяльності, які ефективно впливають на результат освітньої роботи.

Пошукова-дослідна діяльність є процесом продуктивної діяльності дітей та сприяє формуванню в дошкільнят умінь застосовувати засвоєні мовні засоби під час практичної взаємодії, у реальних життєвих ситуаціях спілкування. У процесі пошуково-дослідної діяльності майбутні педагоги повинні навчитись організовувати спілкування з дітьми в контексті пізнання зовнішніх ознак, властивостей природних об'єктів та їхніх взаємозв'язків. Не тільки акцентувати під час практичної діяльності увагу на пізнавальному розвитку дошкільників, а також звернути увагу на навички дітей взаємодіяти з вихователем і однолітками, слухати один одного, висловлювати свої думки.

Професійна підготовка вихователів до формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку повинна бути спрямована на систематизацію й удосконалення знань про засоби, форми, методи й особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку та засвоєння навичок інтеграції різних напрямів діяльності, які забезпечать системність кінцевого результату освітньої роботи.

Теоретичний курс здобувачі освіти засвоюють на лекційних заняттях з освітніх компонентів «Дошкільна лінгводидактика» та «Теорія і методика ознайомлення дітей із природою», а також шляхом самостійного опрацювання основної і додаткової літератури.

Здобувачі освіти у процесі фахової підготовки повинні не тільки засвоїти матеріал теоретично, а й виробити практичні вміння й навички, тому освітній процес спрямований також на виконання практичних та семінарських занять, які доцільно проводити із застосуванням активних форм навчання (дискусії, диспути, проектна діяльність, розгляд проблемних ситуацій, ділові ігри). Формуванню готовності здобувачів освіти до інтеграційної діяльності сприяли також проведення бінарних занять із навчальних дисциплін «Дошкільна лінгводидактика» та «Теорія і методика ознайомлення дітей із природою». Дидактичні підходи до організації навчальної діяльності майбутніх вихователів під час вивчення дисципліни полягали в розширенні потенційних можливостей майбутніх вихователів завдяки побудові навчальних занять таким чином, щоб отримані знання про сутність і особливості організації пошуково-дослідної діяльності у природі розкривали перспективи їх застосування в майбутньому для забезпечення розвитку мовлення дошкільників. Закріплення навчального матеріалу відбувається у процесі проходження педагогічної практики в умовах закладу дошкільної освіти.

Висновки. Отже, підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до формування мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку має бути організована як цілеспрямований процес, який відбувається в межах загальної професійно-педагогічної підготовки, відповідати спеціально розробленому змісту та методиці його реалізації. Вивчення навчальних дисциплін «Дошкільна лінгводидактика» та «Теорія і методика ознайомлення дітей із природою», проведення бінарних занять із вищезначених дисциплін сприяють формуванню готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до інтеграції пошуково-дослідної діяльності у природі та розвитку мовлення дошкільників.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Т. Піроженко та ін. Київ, 2021. 37 с.
2. Баранова В., Мардарова І. Підготовка майбутніх вихователів до розвитку мовлення дошкільників засобами ІКТ. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 1 (64). С. 161–166.
3. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник / за ред. А. Богуш. Київ: Вища школа, 2007. 542 с.
4. Василюгло Н. Опорні схеми-моделі – інструмент розвитку мовлення. *Управління. Дитячий садок*. 2018. № 2 (84). С. 9.
5. Гавриш Н. Розвиток мовлення: розв'язуємо актуальні проблеми. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2019. № 3. С. 36–38.
6. Максимова О. Формування екологічної компетенції дитини дошкільного віку. *Педагогічні науки : збірник наукових праць ; Херсонський державний університет. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. Вип. LXXIV. Т. 2. С. 46–50.*

REFERENCES

1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [The basic component of preschool education] / Pirozhenko T.O. ta in. Kyiv, 2021. 37 p. [in Ukrainian].
2. Baranova V., Mardarova I. Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do rozvytku movlennia doshkilnykiv zasobamy IKT [Future Preschool teacher's education to using ICT in development of children's language]. *Scientific bulletin of V. O. Sukhomlynskooho MNU. Pedagogical sciences*. 2019. Nr. 1 (64). pp. 161–166. [in Ukrainian].
3. Bohush A. M., Havrysh N. V. Doshkilna linhvodydaktyka: Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy [Preschool linguodictics. Theory and methodology of teaching children of the native language in preschool educational institutions]. Kyiv: Vyshcha shk., 2007. 542 p. [in Ukrainian].
4. Vasyliohlo N. Oporni skhemy-modeli – instrument rozvytku movlennia. Upravlinnia. [Reference schemes-models – a tool for speech development]. *Management. Kindergarten*. 2018. № 2 (84). pp. 9. [in Ukrainian].
5. Havrysh N. Rozvytok movlennia: rozviazuiemo problemy. [Speech development: solve current problems.]. *Educator-methodologist of preschool institution*. 2019. № 3. pp. 36–38. [in Ukrainian].
6. Maksymova O. O. Formuvannia ekolohichnoi kompetentsii dytyny doshkilnoho viku [Forming of ecological competence of child of preschool age]. *Collection of Research Papers "Pedagogical Sciences"*. Kherson State University. Kherson: Vydavnychiy dim "Helvetyka", 2016. № LXXIV. Tom 2. pp. 46–50. [in Ukrainian].